

'In die tijd waren er reuzen op aarde':

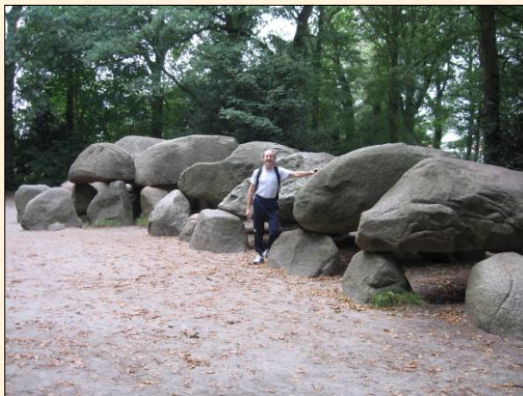
MEGALIETEN

Ludo Noens

Megalithische dolmens, menhirs en steenkringen zijn verspreid over heel West-Europa, van Denemarken tot Zuid-Spanje. De meesten bevinden zich in Groot-Brittannië, Ierland en Frankrijk. In Noord-Afrika, het Midden-Oosten en zelfs in Japan en Noord- en Zuid-Amerika treffen we plaatselijke varianten aan van deze opmerkelijke bouwstijl.

De mortelvrije structuren bestaan 'overwegend' uit gigantische, min of meer bijgeschaafde stenen, hier en daar oplopend tot een kleine vierhonderd ton het stuk.

Dolmen (het Nederlandse *hunebed*, waarvan een grote concentratie in de provincie Drenthe) verwijst naar het megalithische grafmonument. In navolging van de Zweed Oscar Montelius verdeelde de Welshe expert Glyn Daniel (1914-1986) dolmens globaal in drie uitvoeringen: de enkelvoudige kamer, het ganggraf en het galerijgraf.

Het ganggraf bestaat uit een enkele kamer met een lange overdekte toegang. Het galerijgraf is één langwerpige steenkist zonder centrale kamer. Telkens stutten aaneengesloten draagstenen één of meer dekstenen, volgens het bekende kaartenhuisprincipe.

Te oordelen naar hun inhoud werden de dolmens alleszins hergebruikt als graven: vaak onvolledi-

ge skeletten (soms kriskras door elkaar), aardewerk, wapens, cultusvoorwerpen. Er zijn ook sporen van crematie. Hun oorspronkelijke functie blijft onzeker; mogelijk ging het om besloten cultusplaatsen. Een twijfelachtige en toch populaire hypothese: de afbakening van landbouwgrond.

Veel dolmens, al dan niet in groep, bevinden zich onder een enorme aardemassa (tumulus) of steenhoop (cairn). Er zijn ook kunstmatige heuvels zonder dolmen, zoals het bekende *Silbury Hill* in Wiltshire, Zuid-Engeland.

Volgens de prehistorici zijn deze zwaartekrachtartende megalithische monumenten vooral opgericht gedurende het (West-Europese) *neolithicum*, tussen 5000 en 1500 v.Chr.

Het neolithicum of de jonge (gepolijste) steentijd valt samen met de revolutionaire overgang van de nomadische jacht en voedselverzameling naar de sedentaire landbouw en veeteelt (met vaste bewoning, architecturaal graf en onroerende cultusplaats).

Overigens wijst, verrassend genoeg, actueel antropologisch onderzoek uit dat wat betreft 'algemeen welzijn' (werkuren, voedselvoorraad, gezondheid, enzovoort) deze ommekeer voor de mens – die miljoenen jaren probleemloos als jager/plukker had geleefd – eerder een stap achteruit dan vooruit was.

OUERDOMSBEPALING

Tot voor kort dacht men dat de Europese megalithische trend was ontstaan uit de stapsgewijze verspreiding naar het westen toe van een bouwstijl uit de hoogontwikkelde centra in het Nabije Oosten. De radiokoolstofdatering – in 1967 verfijnd – van organische overblijfselen bracht echter aan het licht dat de oudste megalithische constructies in Groot-Brittannië al meer dan duizend jaar vóór de vroegste Sumerische beschaving werden opgericht.

In de jaren zestig van de vorige eeuw meende Glyn Daniel nog dat de West-Europese megalietengolf wortelde in de Minoïsche en Egeïsche mediterrane culturen (3de en 2de millennium v. Chr.).

Volgens de Australische *diffusionist* Gordon Childe verspreidde een heuse megalietenreligie zich via het Iberische Schiereiland naar het noorden toe. Daniel (die economische drijfveren vermoedde) achtte het wel mogelijk dat de eenvoudigste megalithische grafvormen in Denemarken en Zuid-Zweden onafhankelijk waren ontstaan.

Begin jaren tachtig publiceerde Daniel een aangepaste kijk op basis van verbeterde dateringsmethodes. De vroeg-Minoïsche ronde graven van ongemetselde steen (tholoi) gaan hooguit terug tot 2.500 v.Chr.; hoe konden zij dan als model gediend hebben voor de, zoals bleek, duizend jaar oudere megalithische graven in Engeland en Frankrijk?

Er was maar één verklaring voor de West-Europese megalithische constructies, zo stelde Daniel nu, zij werden plaatselijk bedacht. Ze evolueerden werktuiglijk uit kleinere en uit hout opgetrokken huizen, graven en afspanningen. Zo vindt men de cirkel- en ovaalvormige *henge* monumenten, zoals Stonehenge, enkel op de Britse eilanden; hun voorbeeld waren de houten *woodhenges*.

Een ander zicht kreeg men ook op de unieke megalithische Hal Tarxien tempels op het eiland Malta. De hier overal aanwezige spiraalmotieven werden niet geïnspireerd door deze van Minoïsch Kreta of Mycene: toen Hal Tarxien werd opgetrokken (circa 3500 v.Chr.) was er nog geen sprake van die twee oost-mediterrane cultuurcentra.

Overigens dreigt het verbazingwekkend inventieve en artistieke megalithische tempelcomplex Göbekli Tepe, vanaf 1994 blootgelegd in Zuid-Turkije, andermaal de kijk op de West-Europese megalithische sites tot revolutionaire herziening te noodzaken. Göbekli Tepe zou opgetrokken zijn rond 10.000 v.Chr.!

Het 19de-eeuwse idee van een mondiale megalietenarchitectuur gedragen door één religieus-filosofisch gedachtegoed was incorrect. Vandaag denkt men eerder – door detailonderzoek van de onderscheiden graftypes – dat er weliswaar contact mogelijk was tussen de verschillende volkeren die reuzenstenen versleepten, maar dat de architectonische grondplannen van hun projecten toch onafhankelijk van elkaar tot ontplooiing kwamen, op basis van lokale houten constructies.

Daniel sloot wel niet uit dat het *idee* om gigantische stenen te gebruiken, geïnspireerd was op een obscure megalietenreligie die althans tussen de onafhankelijke West-Europese gemeenschappen circuleerde.

GROOT-BRITTANNIË

De megalithische graven op de Britse eilanden zijn – behoudens vier in de Medwayvallei van het Deense kamergraftype – allen van het soort dat men ook in Frankrijk en op het Iberische Schiereiland aantreft.

De Severn-Cotswoldgroep in Zuidoost-Wales telt enkelvoudige- en transept-galerijgraven, bedekt door lange grafheuvels met een V-vormige voorhof en valse ingangen. Inhoud: aardewerk, pijlpunten, stenen schijven, krallen. Deze megalithische groep dateert van kort na en is beïnvloed door de eerste Brits-neolithische Windmill-Hillcultuur, mogelijk opgestart door kolonisten uit Zuid-Bretagne.

De Clyde-Carlingfordconcentratie in Noord-Ierland en Zuidwest-Schotland omvat wigvormige galerijgraven onder een kunstmatige heuvel, eveneens met valse ingangen. De exemplaren met voorhof in Noord-Ierland hebben geen tegenhangers op het continent. Inhoud van deze graven: pijlpunten, gepolijste stenen, bijlen.

Al deze constructies werden opgetrokken tussen 3.800 en 2000 v.Chr.

De Scilly-Tramoregroep typeert zich door kleine zgn. portaalgraven (minstens vijftig alleen al op de Scilly-eilanden).

Ten zuiden van de Moray Firth in Noordoost-Schotland bevindt zich nog de Clava-groep, een veertigtal ganggraven met kraagstenen gewelven (elkaar overlappende platte blokken tot aan het hoogste punt, afgesloten met een stevige deksteen).

In Aberdeenshire vinden we een concentratie van meer dan 120 zgn. *Reclumbent Stone Circles*. Deze steenkringen van 8 tot 16 menhirs (meestal 10), variëren in diameter. Eén horizontale kanjer ligt tussen zijn rechtopstaande en systematisch kleiner wordende kompanen naar het tegenovergestelde punt van de cirkel toe. Op de liggers zijn vaak *cup and ring marks* gekerfd. Er zijn resten gevonden van menselijke crematie; vermoedelijk werden hier kinderoffers gebracht.

Deze enigmatische kringen werden tussen 2.500 en 1.700 v.Chr. opgericht op een verhoogd deel van het land. De omloop van de maan zou tot het uitvoeren van duistere rituelen hebben geïnspireerd.

Het idee voor de ganggraven die de lijn Anglesey (Wales) – Clyde-Carlingford - Hebriden – Orcaden (oa. het fameuze ganggraf Maes Howe) – Shetland volgen, werd waarschijnlijk door zeevaarders uit Ierland overgebracht.

De fraaie spiraalmotieven op de monolieten van de Boynevallei in Oost-Ierland, verraden dan weer een link met megalithische versieringen in West-Frankrijk en op het Iberische Schiereiland.

Zo te zien loopt er ook een verbinding naar de drie Hal Tarxien tempels op Malta en naar de latere schachtgraven van Grieks Mycene.

IERLAND

In Carrowmore (County Sligo, Ierland) treffen we meer dan 60 kamergraven en steenkringen aan, dicht op elkaar.

Er zijn kringen met een open dolmen in het midden. Uit andere werden de dolmens tijdens de bronstijd verwijderd om er ceremoniële ruimtes van te maken; blijkbaar door tijdgenoten van het volk dat de finale fase van Stonehenge in Wiltshire oprichtte.

Verder zijn er kleinere losse dolmens, al dan niet overdekt. De dolmens zonder kunstmatige grafheuvel zijn de oudsten, sommigen gaan terug tot 5000 v.Chr.!

Er zijn zelfs sporen van bewoning uit het Mesolithicum; meer dan 9000 jaar geleden leefden er bij Carrowmore al nomadische jagers/plukkers.

Volgens de Ierse mythologie heeft hier het legendarische treffen plaatsgehad tussen de inheemse Fomoren, reusachtige gemene wezens, en het van elders komend halfgodenvolk Tuatha Dé Danann. Toen de Kelten kwamen, moesten ook de Tuatha Dé Danann wijken. Zij zochten hun toevlucht in Tír na nÓg, het astrale Land van de Eeuwige jeugd.

Tot op heden zou dit 'Volk van de godin Dana' zich af en toe aan ontvankelijke plattelanders en kinderen tonen als elfen en andere etherische wezens.

In de Boynevallei (County Meath) bevinden zich de drie overdekte ganggraven Dowth, Knowth en Newgrange. Zij zijn omringd door een aantal kleinere cairns, waarvan Knowth er wel zeventien telt.

In de 15 meter hoge cairn van Dowth zijn twee ganggraven teruggevonden. De langste heeft een kruisvormige plattegrond; de centrale kamer is overkoepeld door een kraagstenen gewelf. Een kuipvormige steen van 1 op 1,4 meter bevatte verbrande menselijke beenderen en offergaven. De ingang van dit acht meter lange ganggraf kijkt uit op het westen. Een souterrain uit de 10de eeuw n.Chr. loopt naar het noorden toe.

Ook onder de cairn van Knowth liggen twee ganggraven, zo'n 34 en 40 meter lang! Het gaat om de langste ganggraven ter wereld. Knowth en zijn 17 omringende grafheuvels werden meer dan dertig jaar door archeologen doorzocht. De site werd tot in de middeleeuwen gebruikt, vanaf het neolithicum (3000-2000), over de zgn. Bekerperiode (2000-1800), de IJzertijd en de vroegchristelijke tijden. Bewoners van alle tijden lieten hier gebruiksvoorwerpen, sieraden en wapens achter.

NEWGRANGE

Newgrange is een indrukwekkend ganggraf onder een 12 meter hoge kunstmatige heuvel. De omlaag getuimelde muur van witte kwarts en gra-

niet die de hele voorkant van het monument omspande, werd gerestaureerd. De ingang werd verbreed met een concave omwalling van donkere metselsteen om de talrijke bezoekers goed op te vangen.

De afgeplatte grafheuvel heeft een diameter van 80 meter. De basis is volledig omzoomd met 97 liggende monolieten, veelal bedekt met mysterieuze graveringen. De nu heropgerichte kwartsstenen muur loopt tot 30 meter

links en rechts van de ingang (volgens archeologen is hij ingestort kort na zijn plaatsing).

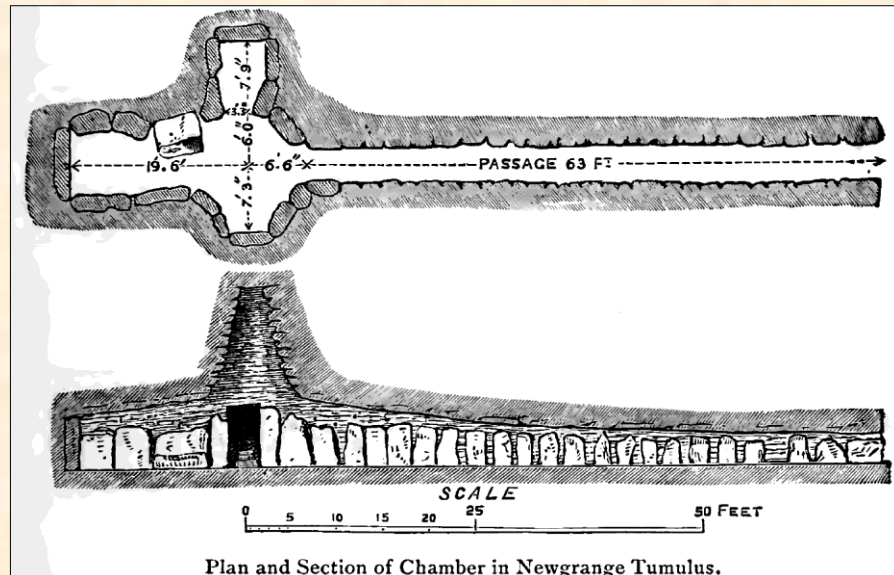
De horizontale randsteen die voor de ingang ligt, de trots van Newgrange, is vrijwel volledig versierd met cryptische driedubbele spiraalmotieven en geometrische figuren.

Verder is de grafheuvel nog omgeven door een gedeeltelijk bewaarde kring van twaalf ver uit elkaar staande menhirs. Het geheel heeft een diameter van 103,4 meter. Steencirkel en cairn zijn echter niet concentrisch; waarschijnlijk werden zij niet gelijktijdig opgericht.

In de buurt liggen verder resten van bescheidener dolmens.

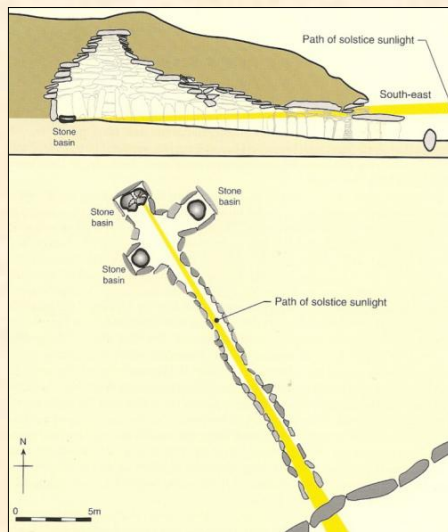
De overdekte gang naar de centrale kamer is 18,9 meter lang en 1 meter breed. De nauw aansluitende draagstenen links en rechts zijn in 15 gevallen bedekt met obscure graveringen: spiralen, driehoeken, zigzaglijnen, cirkels, ruiten. Deze tekens geven geen informatie, althans niet in een voor ons verstaanbare taal; het blijft gissen naar wat de makers hiermee beoielden.

Het centrale gedeelte heeft een kruisvormig plan; het midden is overdekt met een kraagstenen gewelf.

WINTERZONNESTILSTAND

De zuidoostelijk gerichte ingang van het ganggraf heeft een unieke structuur. Op en tussen de eerste twee dekstenen van de naar boven hellende gang is een zogeheten dakkist ingewerkt. Dit bouwwerkje bestaat uit twee over elkaar geschoven dekplaten, gestut door twee lage zijmuurtjes.

Newgrange, G. Stout & M. Stout, 2008

In 1967 werd voor het eerst opgemerkt dat door deze open dakkist en de spleet tussen de eerste twee dekstenen op 21 december, 4 minuten na zonsopgang, een lichtstraal tot helemaal achter in de centrale kamer valt. Uitgerekend indirect op een driedubbel spiraalmotief op de laatste draagsteen. Het verschijnsel duurt 17 minuten op de kortste dag van het jaar, naar die dag toe- en dan weer afnemend een week vóór en na.

Wellicht is het van betekenis dat de straal ook zijn weg zou vinden als het graf afgesloten was met de grote monoliet die nu links voor de ingang staat.

De gang klimt omhoog, en dus werden na de eerste dekstenen de volgende systematisch over elkaar gelegd, zodat ook het gewelf gradueel stijgt. De kraagstenen koepel in de centrale kamer is één van de fraaiste van zijn soort en intact sinds 5150 jaar.

Tijdens de opgravingen van 1967 werden op deze plek wel en niet verbrande menselijke beenderen ontdekt (samen een vijftal skeletten). Bovendien kleine 'knikkers' (2 tot 3 cm) van speksteen en krijt, hangers, cilindervormige kralen van klei, naalden van been, een benen schijf en een soort benen beitel.

In de drie zijkamers lagen ook vier intrigerende kuipvormige stenen, volgens de archeologen bestemd om de beenderen van, of de offergaven aan de doden te bevatten. Blijkbaar werden de overledenen buiten verbrand en werden enkel de verkoolde resten binnen opgeslagen, precies zoals dit, volgens de oud-Griekse dichter Homeros, het geval was bij de Achaeïsche Grieken.

De kraagstenen koepel boven het centrale vertrek werd aan de buitenzijde tot aan de afsluitende deksteen bedolven onder een kap van gladde ronde keien. Kap, grafkamers en gang werden nadien overdekt met een kunstmatige aarden heuvel van 12 meter hoogte.

Het is hoe dan ook zeker dat de megalithische dolmens in verband stonden met overledenen en rituelen rond de dood. Maar er zijn aanwijzingen dat de overdekte ganggraven (de oudste megalithische constructies, 4de millennium v.Chr.) aanvankelijk eerder als heiligdommen of rituele plaatsen werden gebruikt dan als massagraven.

De Ierse archeoloog M.J. O'Kelly (1915-1982) die Newgrange sinds 1962 onderzocht, legde in dit geval dan ook eerder het accent op een doodscultus dan op een dodencultus, met de midwinterzonnestraal in de centrale kamer als kerngebeuren.

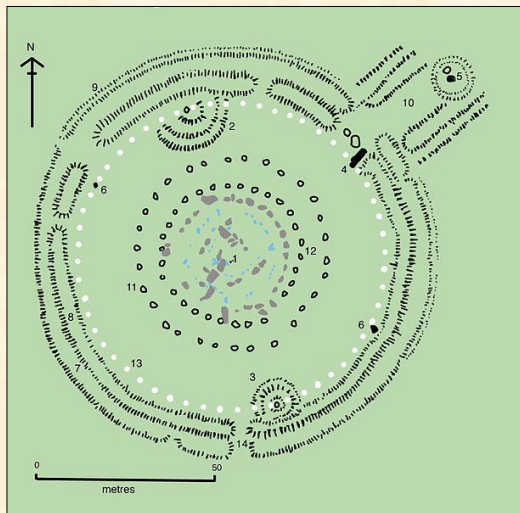
Van welke aard de raadselachtige ceremonies waren die in de afgeschermdede ruimte zouden zijn gehouden, blijft een raadsel...

STONEHENGE

Jaarlijks stromen duizenden toeristen in dichte drommen naar dit megalithische fenomeen in het graafschap Wiltshire, Engeland. Rond de zomersonnewende wordt in het bijzonder mystiek georiënteerd volk door Stonehenge aangelokt. De imposante steencirkel, midden talloze andere prehistorische monumenten en grafheuvels in de wijde omgeving, heeft niets met druïden te maken; desondanks komen hier ieder jaar sektarische 'nazaten' van deze Keltische wijzen op 21 juni hun ceremonies houden (*Druid Order*, opgericht in 1717, in Groot-Brittannië recentelijk erkend als officiële religie).

Tot 1985 dreunde hier in de zomer een gigantisch popfestival, met stevast een vuile boel na afloop. Het werd verplaatst naar Glastonbury, ander centrum van historische raadsels en hardnekkige legendes.

Het Stonehenge monument is omgeven door een cirkelvormige greppel van 97,5 m diameter. Aan de binnenzijde hiervan is een verhoogde berm, opgericht met krijtblokken die werden uitgehakt in de greppel. In tegenstelling tot de berm verkeert de greppel in een dergelijk slechte staat dat de berm vermoedelijk het functionele gedeelte was van het geheel. Onder het krijt-afval werden talrijke geweiouwelen gevonden.

Direct binnen deze omwalling volgt een cirkel van 56 Aubrey Gatens, genoemd naar de antiquaar en schrijver John Aubrey die ze in 1666 voor het eerst opmerkte. In deze gaten, waar oorspronkelijk misschien kleinere monolieten stonden, vond men talrijke resten van menselijke crematie.

De zogenaamde X en Y Gatens, in twee concentrische cirkels vlak buiten het monument, werden in tegenstelling tot de vroege Aubrey gaten duidelijk na de laatste fase van Stonehenge gegraven. Zij wa-

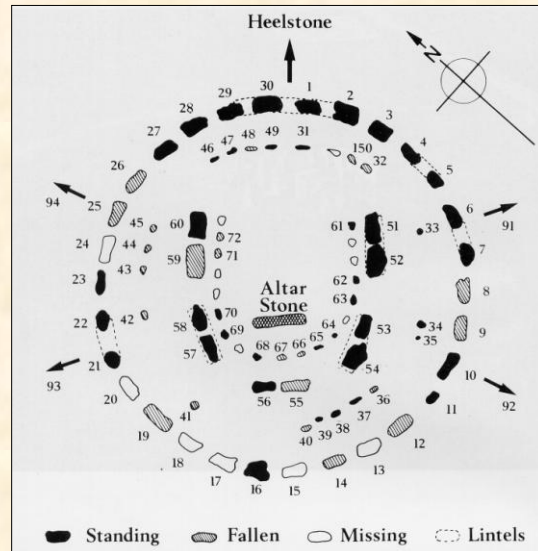
ren gevuld met potscherven en andere resten uit de ijzertijd.

De eerste cirkel van Stonehenge (29,6 m doorsnee) bestond ooit uit dertig sarsen stenen (zandsteen komend van Marlborough Downs, 30 km noordelijker), op ordelijke afstand van elkaar opgesteld. Hier bovenop even zoveel bij elkaar aansluitende dekstenen. De totale hoogte van deze eerste stenen kring is 4,1 m en de draagstenen steken nog 1,8 m in de grond.

Vandaag staan er nog maar zestien sarsen recht; van de dekstenen behielden slechts zes hun oorspronkelijke plaats. Twee liggen er op de grond, de rest is verdwenen.

Opmerkelijk is dat de draag- en dekstenen respectievelijk zijn uitgerust met een paar knobbels en tapgaten die precies in elkaar passen; dit ter versteviging van het geheel. Het gebruik van deze techniek suggereert dat Stonehenge berust op een houten voorbeeld.

Verrassend ook is de toepassing van het Griekse *entasis* procedé: het inbrengen van bepaalde architecturale 'correcties' om optische illusies op te heffen. De Dorische Grieken gaven tempelzuilen een vorm die de convergerende vlucht van de zijlijnen neutraliseerde, namelijk door de zuiltrommels naar boven toe stelselmatig te verbreden. Dit procedé is ook toegepast op de draagstenen van Stonehenge, dus meer dan duizend jaar eerder en op Britse bodem.

Volgt een kring van kleinere ste-

nen, waarvan er nog maar enkele rechtop staan, de zogeheten Blauwe Stenen. Vrijwel zeker komt een aantal hiervan uit de Preseli Hills in zuidwest Wales. Opmerkelijk, gezien de afstand van 240 km en de witgekleurde dolerietstenen gemiddeld vijf ton het stuk wegen (recentelijk werd vastgesteld dat sommigen een rinkelend geluid maken wanneer men er met een steen tegen tikt). Archeologen vermoeden een transport over water via de Bristol Channel naar Bristol, en dan over de Engelse rivier Avon tot aan de vlakte van Salisbury.

Ook de centrale hoefijzerformatie van Stonehenge bestaat uit Preseli stenen. Het eerste hoefijzer schermt dit binnengedeelte af met vijf kolossale trilithons (een deksteen op twee draagstenen), waarvan er nog drie rechtop staan.

De trilithon aan de basis van het hoefijzer is met zijn 7,7 m de hoogste van de reeks geweest. Vandaag liggen de linker draag- en de deksteen deels plat op de centrale Altaarsteen (zo genoemd toen men nog dacht dat Stonehenge van Keltische origine was).

De toegang tot het monument is naar het oosten georiënteerd. Op 78 m van het centrum, iets rechts van de as van de brede, drie km lange *Avenue* die in een brede boog naar de Avon-rivier leidt, staat de opmerkelijke Hielsteen. Rond 1771 constateerde dr. John Smith voor het eerst dat ongeveer boven deze voorover hellende steen bij midzomer de zon opkwam.

Vandaag denkt men dat destijds eerder naar de tegenoverliggende midwinterzon werd uitgekeken...

ZONNEOBSERVATORIUM

Stonehenge I: de omwalling, de Aubrey Gat en de Hielsteen zouden al dateren uit 3100 v.Chr.; een half millennium voor de bouw van de Egyptische piramiden.

Stonehenge III: aanvulling met een eerste halfcirkelvormige dubbele rij Blauwe Stenen in het centrum, opgetrokken rond 2600 v.Chr.

Stonehenge III, fase 2: het ingewikkelder geheel met de grote Sarsenstenen na het neerhalen van de eerste opstelling van de Blauwe Stenen; evolueerde gaandeweg naar de eindvorm in 1600 v.Chr.

Met ronde vuiststenen (althans aangetroffen in de ondergrond van Stonehenge) werden de grote stenen in de beoogde vorm geschuurd en gepolijst. Op houten sleeën, rollende boomstammen of stenen bollen werden de bewerkte stukken naar de vlakte van Salisbury verplaatst en hier overeind getrokken. De dekstenen werden vermoedelijk met een structuur van alsmaar hoger wordende houten stellages op de draagstenen gehesen. Zo vertellen ons de archeologen. De speculaties in hun talloze publicaties aangaande het vervoer van de vaak enorme steenblokken zijn niet altijd even aannemelijk.

De Britse hoogleraar astronomie Gerald Hawkins (1928-2003) verzamelde in 1963 zoveel mogelijk essentiële kenmerken van Stonehenge; hij liet de hele lijst vervolgens door een IBM 7090 computer analyseren. Het megalithische monument zou niet minder geweest zijn dan een heus maan- en zonneobservatorium (landbouwfunctie of zonnecultus); de Aubrey Gatens zouden zelfs eclipsen kunnen voorspeld hebben.

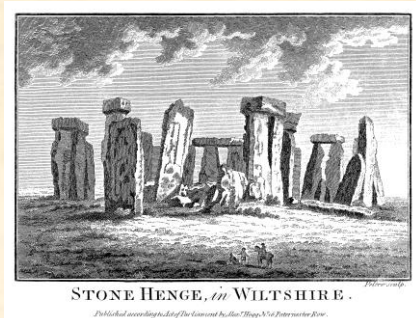
Onderzoek van industrieel ingenieur Alexander Thom (1894-1985) van de universiteit van Oxford leek dit te bevestigen. Thom zou bovendien het hele basale wiskundige systeem van Stonehenge hebben ontcijferd. Eerder had hij zelfs de megalithische yard (0,83 m) ontdekt, universele lengtemaat die gediend zou hebben in de meeste steenformaties op West-Europese bodem. Thom was ervan overtuigd dat het megalietenvolk 2000 jaar voor de Grieken de Pythagoreïsche meetkunde al in de praktijk benutte.

REUZEN

Ondanks tal van mathematische en astronomische bewijzen, of schijnbare bewijzen, is lang niet iedere onderzoeker overtuigd van de zogeheten archeoastronomische connectie, hoewel vaak te 'zonneklaar' om toevallig te zijn. De term pseudowetenschap valt weleens, maar zachtere verklaringen komen vaak nog onwaarschijnlijker uit de hoek. Na de nieuwe opgravingen van 2008 werd de hypothese geopperd dat Stonehenge van meet af aan een begraafplaats voor de sociale elite is geweest.

De onenigheid heeft ertoe geleid dat veel archeologen de rug naar het problematische monument hebben gekeerd, om hun aandacht op meer 'tastbare' zaken te richten. Eens de systematisering van Stonehenge een feit, lieten zij verdere speculaties over aan de para-archeologen, meer dan bereid om hierover hun mening te zeggen.

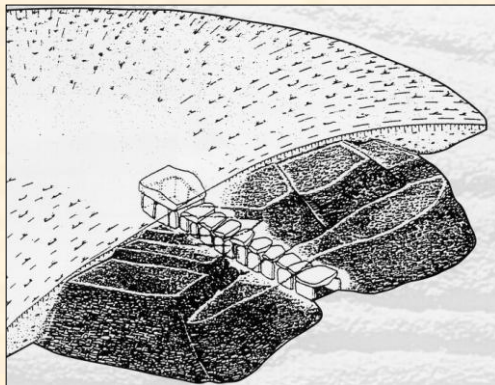
Zitten de laatste overlevenden van het verzonken continent Atlantis hierachter? Hebben er vroeger reuzen bestaan voor wie het verslepen van kolossale stenen een makkie was? Speelde hier een verloren geraakte levitatietechniek? Zijn in een duister verleden buitenaardse kosmonauten op de vlakte van Salisbury geland?

Of zullen wij geloof hechten aan Geoffrey van Monmouth? In zijn *Historia Regum Britanniae* (1136) verzekerde de Welsh-Bretoense aartsdiaken dat niemand minder dan Merlijn, mentor van koning Arthur, het monument neerplante met magisch vervoerde monolieten uit Ierland (die daar bovendien eerder werden gebracht door Afrikaanse reuzen)...
De verbeelding aan de macht.

BRETAGNE

De Zuid-Bretoense regio tussen de rivieren Etel en Auray, omspoeld door de baai van Quiberon, heeft zijn toeristische uitstraling ruim te danken aan de fameuze prehistorische *alignements* en aan de talloze plaatselijke dolmens.

Uniek is de cairn op het eilandje Gavrinis, ten oosten van het schiereiland Locmariaquer. De meeste granieten draagstenen van dit overdekte ganggraf werden bewerkt met raadselachtige gravingen. Meestal halfcirkelvormige patronen (kolosale vingerafdrukken?), maar ook parallelle zigzaglijnen en incidentele figuratieve symbolen (een boog, een bijblad).

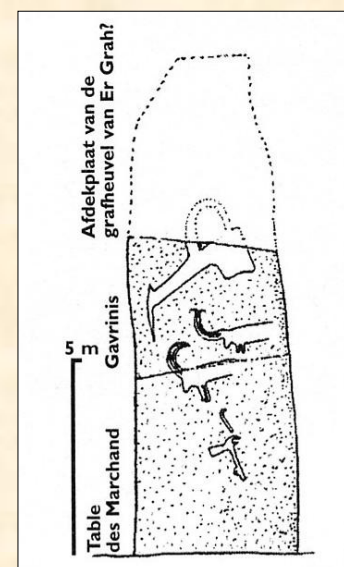
Er zijn slechts twee andere beschutte ganggraven in West-Europa die met Gavrinis kunnen wedijveren: het eerder beschreven Newgrange in Ierland en Maeshowe op het grootste Orkney-eiland. Ook in Gavrinis trouwens een spectaculair lichteffect bij midwinter, zoals in Newgrange.

De drie dateren uit eind 4de millennium v.Chr.

In Gavrinis leidt een overdekte toegang van 14 m naar een centrale kamer van 2,5 op 2,5 m. De prehistoricus Charles-Tanguy Le Roux baande zich in 1983 via een gat bovenop de stenen cairn een weg naar die kamer en deed daar een opzienbarende ontdekking. De onzichtbare bovenzijde van de zeventien ton wegende deksteen bleek eveneens met gravingen bewerkt: een soort ploeg, een rund met grote horens en een tweede paar losse horens waren goed te herkennen.

Naderhand kwam Le Roux erachter dat deze deksteen het middelste stuk was van een enorme menhir van 14 meter. Het eveneens gegraveerde boven- en onderdeel van die ooit gedriedeelde menhir bedekken vandaag respectievelijk de kelder van de monumentale tumulus Er Vinglé en de kamer van de dolmen *Table des Marchands*.

Samen met een in vier stukken gebroken 'Grote Menhir' (oorspronkelijk meer dan 20 m!) maken deze twee megalithische graven deel uit van een recentelijk opgekuiste *Site des mégalithes de Locmariaquer*, op 4 km van het eiland Gavrinis (recentelijk ontdekte men dat die rond 4000 v.Chr. omver gevallen 'Grote Menhir' de enige is die overblijft van een allengs korter wordende rij van achttien!)

De spraakmakende ontdekking van Leroux sloot aan bij de hypothese van de Bretoense prehistoricus en componist Jean L'Helgouach. Meerdere dolmens in de buurt van Carnac zouden bedekt zijn met stukken van gigantische stukgeslagen menhirs; L'Helgouach vermoedde een bruuske ommekeer binnen de 'megalithische religie'.

Men heeft inderdaad vastgesteld dat althans in deze contreien er aanvankelijk slechts sprake was van min of meer kolossale menhirs. Zo'n drie eeuwen na het begin van hun oprichting rond 4.300 v.Chr., begon men pas met de megalithische graven, en dit vaak rond of met de eerdere hele of stukgeslagen menhirs.

Tijdens de opgravingswerken van 1986-'88 hebben archeologen de Table des Marchands aan een nauwgezet onderzoek onderworpen. Aan de hand van de nog aanwezige resten van de oorspronkelijke tumulus werd de uitwendige structuur van het ganggraf bepaald. Voortgaande op beter bewaarde ganggraven vermoedden de onderzoekers dat ook de Table des Marchands, opgetrokken met en rond eerdere losstaande, gegraveerde menhirs, indertijd door muren omgeven was.

Intrigerend is eveneens het 'elleboog' ganggraf *Pierres Plates*, met zicht op het zuidelijke strand van Locmariaquer. Ook hier weer raadselachtige gravingen op de draagstenen. Obscure schildmotieven zijn ingevuld met parallelle cirkelrijen of een visgraatpatroon. Prehistorici brengen al deze tekeningen in verband met een neolithische moedergodin.

ALIGNEMENTS

In Zuid-Bretagne trekken de zogeheten *alignements* uiteraard de meeste aandacht. Neergeplant in de velden Menec, Kermario en Kerlescan ten noorden van de gemeente Carnac zijn de min of meer in elkaars verlengde liggende rijen granietblokken grofweg noordoost-zuidwest georiënteerd. De colonnes, hier en daar onvolledig, lopen ruwweg parallel over een totale afstand van meer dan drie kilometer.

Het treft hoe de menhirs op hun gras- en heideveld groter worden naarmate de rijen hun westelijk uiteinde bereiken. Menec start met keien van minder dan een halve meter en eindigt op monolieten van 4 m hoog. Kermario loopt zelfs af met knoerten van meer dan 6 m.

In totaal zijn er zo'n vierduizend stenen, een derde nog op hun originele plaats.

De drie alignementen van Carnac (er zijn kleinere en minder gave stenenrijen bekend) lopen uit op een *cromlech*, een halfcirkelvormige formatie die naar de lanen grijpt. De cromlech van Kerlescan telt nog 39 stenen, van die van Kermario blijft er vandaag niets meer over. Links staat wel een dolmen die ooit ook onder een tumulus bedolven was (er zijn wel meer sporen van lage tumuli op de velden van Carnac, vermoedelijk allen ouder dan de alignementen). De cromlech van Menec verliest zich tussen een aantal recente woonhuizen.

Zoals onder de geïsoleerde menhirs van Bretagne heeft men aan de voet van meerdere alignement-menhirs neolithische artefacten gevonden: houtskool, potscherven, silex en bijbladen.

TELLURISCHE KRACHTEN

De prehistorici zijn het er vrijwel allemaal over eens dat de alignementen zo'n 4000 jaar geleden werden neergezet. Minder eensluidend zijn de opvattingen over de motieven van de onderneming. Hier en daar werden wel resten van crematie gevonden, maar waarschijnlijk ging het in dat geval om een hergebruik van de menhir in kwestie.

Bij een schriftloze prehistorische cultuur is men aangewezen op archeologische vondsten. Maar die laten weinig los over de toenmalige wereldbeschouwing. Aanwijzingen zijn voor meerdere verklaringen vatbaar. De academische wetenschap houdt het voorlopig bij agrarische of religieuze motieven, mogelijk in samenhang (de oriëntatie van de rijen naar betekenisvolle zonnestanden zou kunnen wijzen op een landbouwfunctie). De menhirs zouden bijvoorbeeld afbakeningen van processiewegen kunnen zijn geweest die uitmondten op de cromlech, waar dan sacrale rituelen werden opgevoerd.

Gerald Hawkins en diens later serieuzer genomen collega Alexander Thom zagen een verband met de positie van de hemellichamen. Thom meende dat de menhirs zonne- en maaneclipsen voorspeld hebben, wat een gevorderde wiskundige kennis impliceert. Hij achtte het niet uitgesloten dat de *Grand Menhir Brisé* van Locmariaquer een uitkijkpunt is geweest om vanaf de alignementen de maanstanden te observeren (megalietenvorser Daniel zag in de theorieën van Hawkins en Thom echter weinig verschil met de excentrieke gissingen van de koppige kosmonautenprofeet Erich von Däniken).

Ook de para-archeologen, occultisten en zelfs 'zieners' eisen over Carnac recht van spreken. Wichelroedeloers en pendelaars vangen vanuit menhirs 'stralen' op. Of spiraalvormige golven, die zij in verband brengen met de mysterieuze graffiti op de draagstenen van Gavrinis en Newgrange.

Dit alles kadert in de alternatieve archeologische opvatting dat er een verdwenen archaische beschaving moet hebben bestaan met vergevorderde spirituele en ook technologische kennis.

Er zouden zich hier en daar reusachtige geometrische patronen aftekenen ter hoogte van sacrale plekken in het landschap. Die antediluviale civilisatie moet ook weet hebben gehad van een netwerk van ondergrondse magnetische stromingen, afleesbaar op de mystiek/energetische leylijnen op het aardoppervlak. Die krachtlijnen zouden oeroude monumenten en sites rechtlijnig met elkaar verbinden.

De leylijnen worden vandaag opgespoord met de gewraakte wichelroede en/of de pendel. Volgens de adepten hiervan lijken menhirs vaak als een soort acupunctuurnaalden te fungeren om de helende energie op de leylijnen te activeren, te kanaliseren of te versterken.

Interessant is het vermoeden van archeoloog Paul Devereux en bioloog Rupert Sheldrake dat er een lokaal 'herinneringsveld' of 'morfo-genetisch veld' hangt boven steencirkels en andere prehistorische plaatsen waar eeuwenlang spirituele rites werden opgevoerd. Met dit herinneringsveld zouden psi-begaafde lieden in contact kunnen treden.

Eerste experimenten met ter plaatse slapende en dromende vrijwilligers schijnen deze theorie voorzichtig te bevestigen: regelmatig leken de dromen in kwestie naar zulke archaische plechtigheden te verwijzen.

Recentelijk worden vooral in Zuid-Engeland de megalithische formaties in verband gebracht met daar in de buurt vaak opduikende graancirkels...

Objectief onderzoek naar deze aparte connecties is mooi meegenomen.

Referenties:

Jean-Pierre Mohen, *Les architectures mégalithiques*. La Recherche 161, december 1984.

Glyn Daniel, *Megalithic Monuments*. Scientific American, July 1980, nr 1, vol. 243.

Glyn Daniel, *De megalithische culturen van West-Europa*. Het Spectrum, Utrecht, 1967.

J. Patrick, *Midwinter sunrise at Newgrange*. Nature, Vol. 249, June 7, 1974, p. 517.

I.P. Ray, *The winter solstice phenomenon at Newgrange, Ireland: accident or design?* Nature, Vol. 337, Jan. 26, 1989, p.343.

Claire O'Kelly, *Concise guide to Newgrange*. Cork, Ireland 1990.

Aubrey Burl, *The Recumbent Stone Circles of Scotland*. Scientific American, Vol. 245, nr. 6, Dec. 1981, p. 50.

P.C. Woodman, *A Mesolithic Camp in Ireland*. Scientific American, Vol. 245, nr.2, Aug. 1981, p. 92.

R.S. Newall, *Stonehenge. Department of the Environment official handbook*. Her Majesty's Stationery Office, 1981.

Gwenc'hlan Le Scouëzec, *Guide de la Bretagne Mystérieuse*. Edition Princesse, Paris, 1976.

Pierre-Roland Giot, *Les alignements de Carnac*. Ouest-France, 1983.

Yannik Rollando, *La Préhistoire du Morbihan*. Société Polymathique, 1971.

Hubert Lampo, *Terug naar Stonehenge*. Meulenhoff, Amsterdam, 1988.

Gerald S. Hawkins, *Stonehenge decoded*. Fontana Paperback, 1966/Nature, Vol. 200, Oct. 26, 1963, p. 306.

Erich von Däniken, *Signalen uit het Stenen Tijdperk*. Luitingh-Sijthoff, Amsterdam, 1992.

Herman Clerinx, *Kathedralen uit de steentijd*. Davidsfonds, Leuven, 2001.

<http://www.rhine.org/volume3issue1/page16.htm>